

המנין בערבות מואב

הקדמה

פרשת מנין בני ישראל בערבות מואב (פרק כ"ו) ארוכה מאד: יש בה יותר מששים פסוקים. במבט ראשון אינו מובן מדוע האריכה בה התורה כל כך, ומה באה התורה ללמדנו בכל השמות והמספרים. ניתן להסביר שהפרשה נכתבה בצורה מפורטת בגלל חביבות בני ישראל, כמו שכתב רש"י בתחילת ספר במדבר (א, א): "מתוך חיבתן לפניו מונה אותן בכל שעה". אך אף על פי כן לא נראה לכאורה שיש מה לעיין בה מבחינה לימודית. אולם ברגע שיוצאים מהמבט המצומצם של כל פסוק בודד בפני עצמו, ובוחנים את כל מרכיבי הפרשה ומשויים ביניהם, וכן משויים את הפרשה לפרשיות אחרות, הפרשה מקבלת משמעות עמוקה יותר, גם לימודית וגם רעיונית. מאמר זה יעסוק בפרשתנו עצמה, והמאמרים הבאים יעסקו בהשוואת פרשתנו לפרשיות אחרות.

א. מדוע רק בשבטים ראובן, שמעון וזבולן נאמרו ה"א בתחילתם ויו"ד בסופם?

בסיום המנין של כל שבט כתוב: "אלה משפחת יהודה" (כב), "אלה משפחת יששכר" (כה), וכדומה, ורק בשבטים ראובן, שמעון וזבולן נאמר: "אלה משפחת הראובני" (ז), "אלה משפחת השמעוני" (יד), "אלה משפחת הזבולני" (כו), ה"א בתחילתם ויו"ד בסופם. מה הסיבה?

1. הסבר רש"י לגבי המשפחות

על שאלה דומה כתב רש"י (בפסוק ה'): "משפחת החנכי - לפי שהיו האומות מבזין אותם ואומרים: מה אלו מתיחסין על שבטיהם? סבורין הם שלא שלטו המצריים באמותיהם? אם בגופם היו מושלים, ק"ו בנשותיהם! לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם, ה"א מצד זה ויו"ד מצד זה, לומר: מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם. וזה הוא שמפורש על ידי דוד: 'שבטי י-ה עדות לישראל' (תהלים קכב, ד), השם הזה מעיד עליהם לשבטיהם. לפיכך בכולם כתיב: 'החנכי', 'הפלאי' (פסוק ה), אבל בימנה לא הוצרך לומר 'משפחת הימני', לפי שהשם קבוע בו ויו"ד בראש וה"א בסוף".

יש לציין שרש"י כתב כן רק לגבי המשפחות, אך הוא לא כתב כן לגבי השבטים.

2. הסבר ה"כלי יקר" על פי רש"י

ה"כלי יקר" (בפסוק ב') הרחיב את דברי רש"י גם לגבי השבטים: "ומה שהוסיף עוד שם של י-ה בשלושה שבטים, והם הראובני, השמעוני, הזבולוני: 'אלה משפחות הראובני', וכן בשמעון וזבולון, לפי שאלו היו צריכין לשני עדים יותר מזולתם:

כי ראובן נכשל במעשה בלהה, ושמעון יצא ממנו זמרי, ונראין הדברים שכ"ד אלף שנפלו, רובם משמעון, והחסרון שבמספר שבט זה יוכיח¹.

וזבולן 'לחוף ימים ישכון' (בראשית מט, יג), ואמרו חז"ל: 'עונת הספנים אחת לששה חדשים' (כתובות סא), ויש לחוש מאחר שיורדי הים באניות פרושים מנשותיהם, שמא על ידי זה יבואו לידי זנות, על כן חתם שם י-ה שנית על שלושתם, לומר שכולם זרע ברך ד', וגדורים מעריות לשעבר ולהבא, יותר מכל אומה ולשון².

כלומר: בראובן ובשמעון הדגישה התורה שבניהם מיוחסים אחריהם בגלל חטאי ראובן עצמו בבלהה ושבט שמעון בשטים. לגבי שבט זבולן ההדגשה היא בשביל העתיד, שהם עתידים לצאת מביתם לזמן מרובה ולהפליג באניות, ולכן הדגישה התורה כאן את יחוסם בשביל העתיד.

3. הסבר החזקוני

הסבר אחר כתב החזקוני³ (בפסוק ז'): "הטלת יו"ד ה"א של שם אין כאן בשום שבט, רק בראובן ושמעון וזבולון. בראובן ושמעון - כדי לפייס דעתם ולקרובם אחרי שהיו נזופים: ראובן בבלבול יצועי אביו, ושמעון במעשה זמרי.

¹ כן כתב רש"י בפסוק י"ג: "לפי החסרון שחסר משבט שמעון במנין זה ממנין הראשון שבמדבר סיני נראה שכל כ"ד אלף [שמתו במגפה בדבר בלעם] נפלו משבטו של שמעון".

כעין זה כתב גם הראב"ע בפרשת וזאת הברכה (דברים לג, ו): "ולא הזכיר [משה רבנו בברכותיו לשבטים את שבט] שמעון, בעבור בעל פעור. כי העובדים היו שמעונים, ומספרם לעד". וכן כתבו מפרשים נוספים. ועיין במאמר "מה הסיבה להפרשים הגדולים אצל חלק מהשבטים בין המנין בפרשתנו למנין בפרשת במדבר?" בפ"א.

² כעין זה כתב בקיצור בספר "צרור המור" (בפסוק כח) לגבי ראובן ושמעון, ואילו לגבי שבט זבולון כתב בדומה לחזקוני המובא בסמוך, ועיין עוד בדבריו בפסוקים ז, יד, יח וכו'. ועיין עוד ב"מדרש החפץ" (פסוקים ד-יד) ובי"שפתי כהן" (בפסוק יב).

³ דברי ה"כלי יקר" הוקדמו לדברי החזקוני אף על פי שהחזקוני קדם, מפני שדברי ה"כלי יקר", מיוסדים על מה שכתב רש"י (בפסוק ה), אלא שרש"י כתב כן רק לגבי המשפחות, וה"כלי יקר" הרחיב זאת גם לגבי השבטים.

וזבולון על ידי שהיה הולך כמה פעמים במקום סכנה, כדכתיב: 'זבולון עם חרף נפשו למות' (שופטים ה, יח).⁴
נמצאנו למדים מהסברו לגבי ראובן ושמעון, שאף על פי שנוזפים בחוטא כדי להוכיחו, מכל מקום אחר כך יש לפייסו!

דיון בדברי החזקוני

יש לעיין בדברי החזקוני. החזקוני כתב על שבט זבולון: "על ידי שהיה הולך כמה פעמים במקום סכנה, כדכתיב: 'זבולון עם חרף נפשו למות' (שופטים ה, יח).
יש לשאול על דבריו שלכאורה הפסוק הזה שאמרה דבורה בשירתה על זבולון נאמר רק באופן נקודתי, חד פעמי, שזבולון חרף את נפשו למות במלחמה נגד סיסרא, ומדוע כתב החזקוני: "זבולון על ידי שהיה הולך כמה פעמים במקום סכנה, כדכתיב: 'זבולון עם חרף נפשו למות' (שופטים ה, יח)?"
נראה לומר שהחזקוני הבין שפסוק זה נאמר על ידי דבורה לא רק ביחס למלחמה בסיסרא, אלא באופן כללי.
ועדיין יש לעיין האם כוונת החזקוני היא ששבט זבולון חרף נפשו במלחמות רבות, או שמא כוונתו היא ששבט זבולון חרף נפשו בהפלגותיו המרובות בים.

4. הסבר על פי החזקוני

על פי מה שכתב החזקוני: "בראובן ושמעון - כדי לפייס דעתם ולקרבים אחרי שהיו נוזפים: ראובן בבלבול יצועי אביו, ושמעון במעשה זמרי". היה נראה לפרש שראובן ושמעון היו נוזפים שניהם על ידי יעקב אבינו: ראובן על בלבול יצועי אביו, ושמעון על מעשה שכס ועל מכירת יוסף! שכך הסביר רש"י את ברכת יעקב לשמעון ולוי (בראשית מט, ה-ז). עוד כתב רש"י שם (ח): "יהודה אתה יודוך אחיך - לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים התחיל יהודה לסוג לאחוריו [שלא יוכיחנו על מעשה תמר], וקראו יעקב בדברי רצוי: יהודה, לא אתה כמותם".
מפורש אם כן ברש"י שיעקב קינטר את שבטי ראובן ושמעון, וניתן לומר שכנגד זה בא הכתוב לפייסם ולקרבים. ושבט לוי כבר זכה למעלה מיוחדת, והוא אינו בכלל השבטים, ולכן אין בו את הפיוס הזה.

⁴ כעין היסוד שכתב כאן החזקוני כתב גם ה"משך חכמה" המובא במאמר הבא בהערה 1.

ב. מדוע מופיעים באמצע המנין מספר סיפורים?

הקדמה

באמצע המנין מופיעים שישה סיפורים, שאינם קשורים לכאורה למנין:

1. בפסוקים ח"י-י"א מסופר על דתן ואבירם, ומתוך כך על מות קרח ועדתו, ועל הצלת בני קרח.
 2. בפסוק י"ט מסופר על ער ואונן שמתו בארץ כנען.
 3. בפסוק ל"ג מסופר על בנות צלפחד.
 4. בפסוק מ"ו נאמר: "ושם בת אשר שרח".
 5. בפסוק נ"ט נאמר: "ושם אשת עמרם יוכבד בת לוי, אשר ילדה אתה ללוי במצרים, ותלד לעמרם את אהרן ואת משה, ואת מרים אחתם".
 6. בפסוקים ס"א-ס"ב נאמר: "וינלד לאהרון את נדב ואת אביהוא, את אלעזר ואת איתמר. וימת נדב ואביהוא, בהקריבם אש זרה לפני ד'".
- מדוע נכתבו הסיפורים הללו כאן?

1. מדוע נכתב כאן על דתן ואבירם ועל עדת קרח?

א. הסבר הרמב"ן

על דתן ואבירם כתב הרמב"ן (בפסוק ט): "ובני אליאב נמואל ודתן ואבירם, הוא דתן ואבירם - הזכיר הכתוב זה, להודיע שנשארה כל הירושה ממשפחת הפלואי לנמואל לבדו, כי דתן ואבירם וכל אשר להם נבלעו. או כדברי רבותינו (בבא בתרא ק"ח ע"ב) לרמוז שאבדו חלקם מן הארץ, אף על פי שהיו מיוצאי מצרים וראויים לנחלה".

דהיינו לפי הפירוש הראשון הפסוק המתאר את מיתת דתן ואבירם בא ללמדנו שכל חלקם ניתן לנמואל.

לפי הפירוש השני הפסוק בא ללמדנו שהם לא קיבלו חלק בארץ, אף על פי שהם היו מיוצאי מצרים והיה ראוי שהם יקבלו נחלה.

ב. הסבר "צורר המור"

הסבר אחר כתב בספר "צורר המור": "והזכיר כאן מחלוקת קרח, להורות לנו כמה קשה המחלוקת, וגודל עונשה, שפתחה הארץ את פיה, ושבת ראובן שלא

היתה להם סיבה לחלוק עם משה מתו, ובני קרח שהיו סיבת המחלוקת לא מתו, **להודיענו מעלת התשובה**"⁵.

דברי "צרור המור" האחרונים מקורם במדרש אגדה כאן, וכך נאמר בו: "ובני קרח לא מתו - לכך נאמר פרשה זו, להודיע כח התשובה, שבני קרח בתחילה היו עם אביהם, ולבסוף הרהרו כולם לעשות תשובה, והצילם הקב"ה ונתבצר להם מקום בגיהנם".

2. מדוע נכתב כאן על ער ואונן?

א. הסבר הרמב"ן

על ער ואונן שמתו כבר בארץ כנען ונזכרו כאן, כתב הרמב"ן בפרשת ויגש (בראשית מו, ב): "והזכיר הכתוב ער ואונן, עם שמות בני ישראל הבאים מצרימה, לסוד ידוע מדברינו, שכתבנו כבר (לעיל לח, ח), והמשכיל יבין זה וטעם כל הפסוק. וכן הזכירם בפקודים: 'בני יהודה ער ואונן, וימת ער ואונן בארץ כנען, ויהיו בני יהודה למשפחותם' (במדבר כו, יט-כ)".

הסביר הרב שעוועל (בבראשית לח, ח) שכוונת הרמב"ן לסוד גלגול הנשמות, שנשמת המת חוזרת לעולם על ידי היבום, ולפי זה פרץ וזרח, שנולדו מתמר ויהודה, הם נשמות ער ואונן, וכבר כתב כן המלבי"ם⁶.

ב. הסבר "תרומת הדשן"

הסבר אחר כתב בספר "תרומת הדשן" (ח"ב סימן קי"ד): "בני יהודה ער ואונן וימת ער ואונן - לשתוק לגמרי מער ואונן!... משום חיבת זרע יהודה לפני המקום ברוך הוא, שיצא משם כתר מלכות... אפילו שלא לצורך. וכהאי גוונא פירש רש"י בפרשת 'חיי שרה' (כד, מב) דיפה שיחות עבדי אבותינו לפני המקום ברוך הוא מתורתן של בנים"⁷.

⁵ ועיין עוד ב"אזנים לתורה" (פסוקים ח-יא).

⁶ כך כתב המלבי"ם (בראשית לח, כז): "כבר בארו שער ואונן באו בסוד היבום בפרץ וזרח, ועל כן נחשבו תמיד בין בני יהודה, כמו שכתבתי בפירוש דברי הימים". ובדברי הימים (א ב, ד) כתב המלבי"ם: "רמז שער ואונן באו בסוד הגלגול על ידי היבום בפרץ וזרח והיו כולם במציאות".

ועיין עוד ב"אזנים לתורה" (פסוקים ח-יא).

⁷ ב"תרומת הדשן" כתוב: "וכהאי גוונא פירש רש"י בפרשת 'תולדות יצחק', אבל נראה שזו טעות, וצ"ל: "בפרשת 'חיי שרה'".

3. מדוע נכתב כאן על בנות צלפחד?

על בנות צלפחד נכתב כאן כהקדמה לפרשה הבאה (כז, א-יא), שבה ביקשו בנות צלפחד ממשה את נחלת אביהן וקיבלוה, וכן כתבו הרמב"ן (בפסוק מ"ו) והרלב"ג (בפסוק ל"ג) ועיין לקמן במאמר "אהבת הארץ של בנות ישראל".

4. מדוע נכתב כאן על שרח בת אשר?

א. הסבר רש"י

על שרח בת אשר כתב רש"י (בפסוק מו): "לפי שהיתה בחיים, מנאה כאן". הוסיף עליו ב"אזנים לתורה": "סימני הגואל האמיתי - 'פקד פקדתי' - היו מסורים בידי שרח בת אשר, ועל סמך דבריה קיבלו בני ישראל במצרים את משה לגואל האמיתי (פרקי דרבי אליעזר פרק מ"ח). וכל זמן שלא נתן משה לבני ישראל 'נחלת שדה וכרם' (כטענת דתן ואבירם), רק הוליד אותם במדבר ארבעים שנה, נמצאו בישראל כאלה שהטילו ספק בסימני שרח. הרי גם אחרי מיתת אהרן רצו בני ישראל לשוב מצרימה. אבל כאשר כבש משה ארץ סיחון ועוג, ונצטוו: 'לאלה תחלק הארץ', הכירו כולם שהמסורת שהיתה בידי שרח היא אמיתית, ולכן הזכיר אותה כאן הכתוב, לאמר שהאריך ד' את שנותיה, וזכתה לראות בעיניה שקבלת אביה אשר, שקיבל מיעקב אבינו, מתאמתת בלבות כל ישראל".

ב. הסבר הרמב"ן

הסבר אחר כתב הרמב"ן (שם): "ושם בת אשר שרח - לפי שהיתה בחיים מנאה כאן, לשון רש"י. ואונקלוס תרגם: 'ושום בת אתת אשר סרח'. נתכוון בזה לומר כי היתה בת יורשת נחלה, ולכך הזכירה הכתוב בכאן, כאשר הזכיר בנות צלפחד, ותכנס בכלל 'לאלה תחלק הארץ' (פסוק נג). ואילו היתה בת אשר עצמו לא היתה יורשת, כי בנים זכרים היו לו, אבל היתה בת אשתו מאיש אחר, לא היה לו בן, והיתה נחלתו לבתו. ויהיה טעם 'ושרח אחותם' (בראשית מו, יז), כי היתה אחות בניו, לא בתו. ולכך אמר: 'ושם בת אשר שרח', ולא אמר 'ובת אשר', לומר כי היה שמה 'בת אשר' ונקראת שרח. ואם היתה בחיים, כדברי רש"י, הנה היא כבנות צלפחד לנחלה, ואם מתה, משפחתה נטלו בעבורה.

ועל דרך הפשט היה לה משפחה גדולה, תקרא על שמה, ותכנס בכלל 'אלה משפחות בני אשר לפקודיהם', (פסוק מז), אבל לא רצה הכתוב ליחסם אל האשה, שיאמר: 'לשרח משפחת שרח', וקצר העניין⁸.

ג. הסבר החזקוני

גם החזקוני (מו) הביא את התרגום בגירסת הרמב"ן, כתשובה לשאלה ששאל: "ושם בת אשר שרח - היה לו לומר: 'ובת אשר שרח'!" אלא נראה דהכי קאמר: שרח היה לה שם שהיתה בת אשר, לפי שגדלה בתוך ביתו והיתה נקראת על שמו, אכן לא היתה בתו אלא בת אשתו, והתרגום מוכיח: 'ושום בת אתת אשר שרח'".

ושאל החזקוני: "חז"ק: מי ילדה? אם אחד מן השבטים ילדה - אמאי לא הזכיר שמו עליה? ואי איניש מעלמא ילדה - למה נתיחסה על יעקב אבינו?".

ענה החזקוני על שאלתו, שלא כרמב"ן: "אלא יש לומר לפי ששמה ידוע היה ביותר, במעשים טובים ובחסידות, כתיב בה: 'ושם', כלומר: ושם הידועה והחשובה. ברדתם למצרים מנה שרח תחילה, לפי שהיא היתה על אחיה גדולה בשנים. וכאן, שנמנו בשביל חלוקת הארץ, מנאה אחרונה, לפי שלא נטלה חלק בה. ודינה, שכבר מתה, לא מנה". כעין זה כתבו גם "דעת זקנים מבעלי התוספות".

לפי החזקוני שרח כן היתה בתו של אשר, שלא כתרגום, והסיבה שנזכרה כאן היא לגודל חשיבותה במעשים טובים ובחסידות.

ד. הסבר ה"שפתי כהן"

הסבר אחר כתב ה"שפתי כהן": ומנה כאן 'ושם בת אשר שרח', לפי שאמר לעיל: 'וידבר משה ואלעזר הכהן וגוי' מבין עשרים שנה וגוי' ובני ישראל **היצאים מארץ מצרים** (ג-ד), שהיא היתה סיבת יציאתם, שאילו לא אמרה למשה היכן הוא ארונו של יוסף, לא היו יכולין לצאת, לפי שהשביעים".

כלומר: יוסף השביע את בני ישראל לפני מותו שהם יקחו את עצמותיו ביציאתם ממצרים (בראשית נ, כה). אבל המצרים הטביעו את ארונו בנילוס, כדי

⁸ עיין בחזקוני שחלק על הרמב"ן וכתב בפירוש ששרח בת אשר לא קיבלה חלק בארץ. ועיין בתרגום אונקלוס שלפנינו שם כתוב: "ושום בת אשר שרח", ולא כפי שציטט הרמב"ן בשמו, והעיר על כך הרב חדי"ש במהדורת מוסד הרב קוק. ועיין מה שהקשו החזקוני הטור ו"הדעת זקנים מבעלי התוספות" על דברי הרמב"ן, ומה שציין על כך הרב חדי"ש שם.

שיתברכו מימיו (סוטה יג ע"א)⁹. בני ישראל לא ידעו היכן ארונו של יוסף, ולא יכלו לצאת, ורק סרח בת אשר, שנשארה מאותו הדור, ידעה את מקום ארונו של יוסף, ואמרה אותו למשה, ואז משה הוציא את ארונו של יוסף, ובני ישראל יכלו לצאת ממצרים (סוטה שם). הרי שיציאת מצרים היתה בזכות סרח בת אשר, ולכן כאשר התורה מזכירה שוב את יציאת מצרים, היא מזכירה את סרח בת אשר, שבזכותה יצאנו ממצרים.

5. מדוע נכתב כאן על יוכבד?

לגבי הזכרת יוכבד נראה פשוט שהיא נזכרה לגודל חשיבותה, שהיא היתה אמם של שלושת האחים הנביאים הצדיקים שהנהיגו את ישראל במצרים ובמדבר: משה, אהרן ומרים¹⁰.

6. מדוע נכתב כאן על נדב ואביהוא?

כתב בספר "תרומת הדשן" (ח"ב סימן קי"ד): "אלה שמות בני אהרן וכו' יימת נדב ואביהוא' למה הוזכרו? מה נפקותא יש בהם?... משום חיבת זרע אהרן, שיצא משם כתר כהונה, כתוב בתורה לידתו ומיתתו של אותו זרע, אפילו שלא לצורך. וכהאי גוונא פירש רש"י בפרשת 'חיי שרה' (כד, מב) דיפה שיחות עבדי אבותינו לפני המקום ברוך הוא מתורתן של בנים"¹¹.

סיכום

א. על תוספת הה"א והיו"ד בשבטים ראובן שמעון וזבולן נאמרו שלושה הסברים: 1. להדגיש את יחוסם של השבטים הללו, שאף על פי שראובן חטא בבילה ובני שבט שמעון חטאו בשבים, בניהם היו מיוחסים אחריהם. ולגבי זבולן, הדגישה התורה את יחוסו בשביל העתיד, כיון שהוא עתיד להיעדר מביתו לתקופות ארוכות ("כלי יקר" על פי רש"י). 2. כיון שיעקב אבינו גער בראובן על בלבול יצועיו, ושמעון היה נזוף על מעשה זמרי, רצתה התורה לפייסם בהוסיפה להם שתי אותיות משם ד'.

⁹ עיין בדברים רבה (יא, ו), שם אמרו שהמצרים עשו זאת כדי שבני ישראל לא יצאו. ועיין במאמר "מדוע לא שבו יעקב ובניו לארץ כנען אחרי הרעב?" בסוף ספרי "הדר התורה" בראשית, שם הורחב ענין זה.

¹⁰ על נבואת אהרן במצרים לפני הנהגת משה עיין ברש"י שמות ד, י.

על נבואת מרים במצרים עיין ברש"י שם טו, כ.

¹¹ ב"תרומת הדשן" כתוב: "וכהאי גוונא פירש רש"י בפרשת 'תולדות יצחק'", אבל נראה שזו טעות, וצ"ל: "בפרשת 'חיי שרה'".

לגבי זבולן הוסיפה בו התורה שתי אותיות משם ד', כיון שמסר נפשו במלחמות ישראל (חזקוני).

3. כיון שיעקב אבינו גער בראובן על בלבול יצועיו, ובשמעון על מכירת יוסף ועל הריגת אנשי שכם, רצתה התורה לפייסם בהוסיפה להם שתי אותיות משם ד'. לגבי זבולן הוסיפה בו התורה שתי אותיות משם ד', כיון שמסר נפשו במלחמות ישראל (על פי החזקוני).

ב. על הסיפורים המופיעים במהלך מנין השבטים נאמרו מספר הסברים :

1. על הזכרת דתן ואבירם כתב הרמב"ן שני פירושים :

א. הם נזכרו כדי ללמדנו שנמואל קיבל את חלקם בארץ ישראל.

ב. הם נזכרו כדי ללמדנו שהם לא קיבלו חלק בארץ ישראל.

ג. ה"שפתי כהן" כתב שהם נזכרו כדי להדגיש שהם מתו על שחלקו על משה ואהרן, ובני קרח נזכרו כדי להדגיש את גודל מעלת התשובה.

2. על ער ואונן שמתו בארץ כנען כתב הרמב"ן שהם נכתבו לסוד ידוע.

המפרשים הסבירו שכוונתו היא לסוד גלגול הנשמות, שפרץ וזרח היו גלגול שלהם.

הסבר אחר כתב "תרומת הדשן" שהם נזכרו למעלת המלכות.

3. על בנות צלפחד הסבירו המפרשים שהן נזכרו כאן כהקדמה למסופר

בפרשה הבאה שהן בקשו ממשה רבנו שיתן להן נחלה.

4. על הזכרת שרח בת אשר נאמרו ארבעה הסברים :

א. רש"י כתב שהיא נזכרה כאן כיון שהיא היתה עדיין בחיים.

ב. הרמב"ן כתב שהיא נזכרה כאן כיון שהיא היתה בת יורשת נחלה.

ג. החזקוני כתב שהיא נזכרה כאן כיון שהיא היתה אשה גדולה וחשובה.

ד. ה"שפתי כהן" כתב שהיא נזכרה כאן כיון שבזכותה יצאו ממצרים, שהיא גילתה היכן ארונו של יוסף נמצא.

5. על יוכבד נכתב כאן שהיא ילדה את אהרן ואת משה ואת מרים למעלתה

הגדולה.

6. על מות נדב ואביהוא נכתב כאן למעלת שבט הכהונה.

סיום

במאמר זה למדנו כיצד פרשה שנראית על פניה כחסרת כל עיון לימודי, היא מלאה וגדושה. וכאשר דורשים אותה ומעיינים בה היטב, מוצאים כמה עומק יש בה, וכמה לימודים גדולים לדורות אנו יכולים ללמוד ממנה:

1. הדגשת יחוסם של ישראל.
2. הצורך לפייס את הנזופים.
3. כמה מגונה ומסוכנת המחלוקת.
4. גודל מעלת התשובה שמועילה אפילו ברגע האחרון.
5. רוממות מעלת מלכות.
6. הכרת התודה למי שעזר לנו.
7. רוממות מעלת הכהנים.

יהי רצון שנחיה כל הזמן מתוך הרגשת הכרת טובה לקב"ה שבראנו ומחיה אותנו, ולהורינו ולמורינו ולנשותינו ולכל העוזרים לנו, ומתוך כך נעסוק כל הזמן במעלתם של ישראל, ונמנע תמיד ממחלוקת, ונחזור בתשובה שלמה, ונזכה לראות בחזרת מלכות בית דוד למקומה ובחזרת הכהנים לעבודתם, בגאולה השלמה, במהרה בימינו.